

Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta 2012-2013

LOPPURAPORTTI

Virpi Sahi 31.1.2014

Sisällysluettelo

Alkusanat.....	3
1. Hankkeen tavoitteet.....	4
2. Hankkeen osapuolet ja yhteistyö.....	4
3. Hankkeen tulokset	7
3.1 Monimuotoisuustoimenpiteiden toteutuminen.....	7
3.2 Taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys	7
Tiedonkulun lisääminen: Valtakunnallinen Koulumetsäkysely.....	7
Tiedonkulun lisääminen: Tämä metsä on meille tärkeä -kilpailu.....	8
Yhteistyön lisääminen: vierailukäynnit ja pilottikohteet.....	8
Tiedonkulun ja yhteistyön lisääminen: Kaupunkikohtaiset kyselyt ja pilotointi.....	12
Koulutuksen lisääminen: koulutukset, työpajat ja puheenvuorot.....	14
Luonnon virkistyskäyttömahdollisuuksien lisääminen.....	16
Yritystoiminnan synnyttäminen tai lisääminen.....	16
3.3 Hankkeen seurauksena syntyneet innovaatiot ja mahdollisuudet	16
Koulumetsäkysely.....	16
Koulumetsäkonsepti.....	16
Yhteistoimintamalli.....	17
Koulumetsäopas.....	18
3.4 Toteutusvaiheen onnistumisia ja epäonnistumisia.....	18
4. Tulosten arviointi	20
4.1 Ekologinen kestävyys.....	21
4.2 Taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys.....	22
4.3 Innovaatiot ja yhteistoimintamalli.....	23
4.4 Kehitys-, resurssi- ja tutkimustarpeet tulevaisuudessa.....	24
5. Tiedotus	25
6. Loppuraportin tiivistelmä.....	28
LIITTEET.....	30

Suomen luonnonsuojeluliitto ry

Osoite Kotkankatu 9, 00510 Helsinki

Verkkosivu www.sll.fi/koulumetsa

Sähköposti koulumetsa@sll.fi

Alkusanat

Koulumetsät arvoonsa -hanke perustettiin yhdistämään metsiensuojelun ja ympäristökasvatuksen näkökulmaa ja turvaamaan metsien säilymistä siellä, missä niitä vilkkaimmin käytetään opetukseen ja kasvatukseen: koulujen ja päiväkotien läheisyydessä.

Kaksivuotinen taival koulumetsäkoordinaattorina on ollut työntäyteinen ja kiinnostava. Se on tarjonnut mahdollisuuden tutustua suomalaisten koulujen ja päiväkotien arkeen. Olen saanut tavata lukuisia ammattitaitoisia ja innostuneita kasvattajia ja opettajia, jotka haluavat viedä lapsia ja nuoria luontoon. On ollut ilo selvittää yhdessä lähimetsään liittyviä kysymyksiä ja kehittää toimintaa. Kiitos vieraanvaraisuudesta ja yhteistyöstä. Kiitos myös maanomistajille, jotka ovat suhtautuneet myönteisesti koulu- ja päiväkotilasten toimintaan metsässä.

Monet kaupunkien virastoissa työskentelevät henkilöt ovat tehneet suuren työn edistäessään koulujen ja päiväkotien lähimetsien asiaa kaupungissaan. Heidän kanssaan on ollut ilo tutkia ja ideoida, miten koulujen ja lähimetsien asiaa voisi edistää virastoista käsin. Kiitos yhdessä toteutetuista hienoista hankkeista.

Verkoston tiimellyksessä kotipesäni ovat olleet hankkeen ohjausryhmä ja työryhmä, joiden työskentely ansaitsee kiitoksen. Työskentely on ollut ideointiin kannustavaa ja eteenpäin katsovaa. Myös rahoittajan ja METSO-ohjelman tuki hankkeelle on ollut riittävää ja aina saatavilla.

Kiitos siis kaikille yhteistoimintaverkoston rakentaneille ja sen toimintaan osallistuneille henkilöille! Tämä raportti antaa käsityksen siitä, minkälaiseksi Koulumetsäverkosto muotoutui vuoden 2014 alkuun mennessä. Toivottavasti työ jatkuu jossain muodossa mahdollisimman monella suunnalla.

Helsingissä Kotkankadulla 31.1.2014

Virpi Sahi

1. Hankkeen tavoitteet

Hankkeen tavoitteet olivat

1. Turvata koulujen ja päiväkotien lähimetsiä, joilla on ympäristökasvatuksen kannalta merkittäviä sosiaalisia arvoja sekä luonto- ja virkistysarvoja uudenlaisen yhteistyön avulla.
2. Tunnistaa koulutuksen ja kasvatuksen kannalta arvokkaita metsiä ja edistää näiden arvojen huomioimista päätöksenteossa.
3. Edistää metsien hyödyntämistä koulujen ja päiväkotien opetustoiminnassa ja tarjota koululaisille omakohtaisia luontokokemuksia.

Hankkeen alkuperäisiä tavoitteita ei muutettu, mutta niiden toteutusjärjestystä täsmennettiin siten, että tuloksien tavoittelu aloitettiin tavoitteesta 2, edeten tavoitteeseen 1. Tavoitetta 3 edistettiin läpileikkaavasti.

Alkuperäiseen hankesuunnitelmaan on tehtiin seuraavia täsmennyksiä:

- Työ painottuu koulumetsäkonseptin määrittelyyn ja siihen, miten koulun tai päiväkodin tärkeästä lähimetsästä voisi tulla pysyvä Koulumetsä. Koulumetsän arvonimen myöntäminen on toissijaista; arvonimen myöntäminen tulee mielekkääksi, mikäli koulumetsätoiminta saa vakituiset toimintaresurssit ja arvonimen saamisen edellyttämiä hyvän koulumetsän tunnusmerkkejä ja toimintamalleja voidaan seurata ja kriteeristöä kehittää.
- Luontoarvokartoitukset ynnä muut käytännön panokset tulisi pääsääntöisesti tarjota muista kuin hankkeen resursseista. Samalla mitataan, miten suuri motivaatio paikallisella yhteistoimintaverkostolla ja esimerkiksi kunnalla on panostaa koulumetsäasiaan.

2. Hankkeen osapuolet ja yhteistyö

Hankkeen koordinaattorina Suomen Luonnonsuojeluliitossa toimi maatalous- ja metsätieteiden maisteri Virpi Sahi, jonka työpanos hankkeelle oli yhteensä 18,5 henkilötyökuukautta (1.2.-31.8.2012 70 % työaika ja 1.9.2012-31.1.2014 80 % työaika).

SLL:ssä hankkeen toteutukseen osallistuivat koulumetsäkoordinaattorin lisäksi suojeluasiantuntija (alkuvuosi 2012) sekä viestinnän ja hallinnon henkilökuntaa.

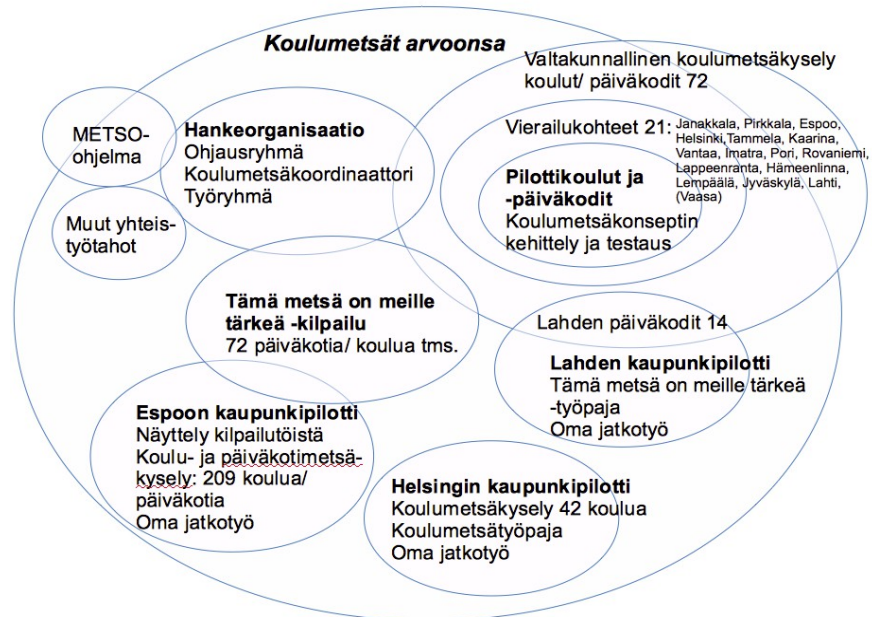
Hankkeelle työpanostaan antoivat myös ohjausryhmän ja työryhmän jäsenet sekä joukko vapaaehtoisia. Viestinnällisesti Koulumetsähankkeeseen kytkeytyvänä, Ekokemin rahoittamana erillisprojektina toteutettiin "Tämä metsä on meille tärkeä" -kilpailu, johon rekrytoitiin osa-aikaiseksi projektisihteeriksi Jenni Hämäläinen (syyskuu-joulukuu 2012).

Merkittävästi omaa työaika hankkeeseen käytettiin osallistuvissa kouluissa ja päiväkodeissa sekä kaupungeissa.

Hanke käynnistyi helmikuussa 2012, kun koordinaattori aloitti työnsä. Ohjausryhmän ja työryhmän järjestäytyminen tapahtui nopeasti, ja vuoden 2012 työsuunnitelma (liite 2) ja viestintäsuunnitelma (liite 3) hyväksyttiin ohjausryhmässä helmikuussa.

Hankkeen toteutustapa ja yhteistoimintamalli ovat täsmentyneet verrattuna alkuperäiseen hankesuunnitelmaan. Valtakunnallisen hankkeen yhteistoimintaverkoston muodostivat ohjausryhmän, työryhmän sekä mukaan liittyvien koulujen ja päiväkotien sekä kuntien ja muiden maanomistajien edustajat. Osa toimijoista oli mukana intensiivisesti ("verkoston ytimessä"), osa löyhemmin ("ulkokehällä"). Paikallisia yhteistoimintaverkostoja syntyi yksittäisten koulujen ja päiväkotien ympärille sekä kaupunkeihin.

Oheisessa kaaviossa on jäsennelty hankkeen toimijoita ja muodostuneita osaverkostoja. Seuraavassa tekstissä on avattu toimijoiden rooleja sellaisena, millaiseksi ne muotoutuivat hankkeen edetessä.

Ohjausryhmässä (liite 5) olivat edustettuina SLL:n ympäristökasvatustoimikunta ja luonnonsuojeluvaiokunta, Luonto-Liiton ympäristökasvatus- ja metsiensuojeluosaaminen, Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry, Kuntaliitto, Suomen Latu, Biologian ja maantieteen opettajien liitto ry, maa- ja metsätalousministeriö, Suomen ympäristökeskus sekä Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio. Ohjausryhmä kokoontui yhteensä 11 kertaa (SLL:ssä, paitsi kerran Suomen Ladussa ja kerran BMOL:ssä). Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Risto Hamari (vpj. Tarja Heikkonen) SLL:n ympäristökasvatustoimikunnasta. Koordinaattori toimitti ohjausryhmälle aineistot viikkoa aiemmin tutustuttavaksi ja kokoukset kestivät kaksi tuntia. Ohjausryhmässä käsiteltiin hankkeen keskeiset suunnitelmat ja päätökset kuten pilotointisuunnitelma, vuoden 2013 työsuunnitelma sekä yhtenä lopputuotoksena julkaistavan Koulumetsäoppaan luonnokset.

Työryhmään kuului koulumetsäasiasta kiinnostuneita järjestöasiantuntijoita, jotka halusivat seurata hanketta intensiivisesti ja tarvittaessa kommentoida ja antaa ideoita hankkeen hyödyksi. Työryhmään kuului myös hanketta valmistelleita henkilöitä. Työryhmä oli koordinaattorille tärkeä tuki aineistojen valmistelussa etenkin ensimmäisenä toimintavuonna. Työryhmä työskenteli pääosin sähköpostilla ja kokoontui yhteensä viisi kertaa, joista kahdessa käsiteltiin pilottien valintaperusteita ja kohteita.

Koulut ja päiväkodit. Valtakunnalliseen Koulumetsäkyselyyn 2012 (liite 6) vastasi 72 koulua, päiväkotia tai muuta toimijaa. Kyselylomakkeiden, yhteydenottojen ja osin kohdekäyntien myötä kyselyvastaajat luokiteltiin vuoden 2013 alkavaa jatkoysteistyötä varten. Viereilukäyntejä tehtiin 21 kouluun tai päiväkotiin. Hankkeen myötävaikutuksella koulut ja päiväkodit ryhtyivät kehittämään lähimetsänsä opetus- ja kasvatuskäyttöä ja/tai turvaamaan lähimetsän pysyvyyttä yhdessä maanomistajan kanssa vaihtelevin tavoin. Kaikissa tapauksissa vierailukäynti ei johtanut jatkotoimiin, eikä näistä muodostunut hankkeen varsinaista pilottikohdetta.

Kunnat ja kaupungit. Valtakunnallisen Koulumetsäkyselyn 2012 vastaajien mukaan 80 % tapauksissa tärkeän lähimetsän omistaja on kunta tai kaupunki. Jos paikallinen yhteistoimintaverkosto koulu- tai päiväkotimetsän ympärille syntyi, oli kyseinen kunta tai kaupunki useimmiten mukana verkostossa. Toisaalta yhteistoimintaverkostoja syntyi myös kokonaisen kaupungin tasolla (ei siis pelkästään koulu- tai päiväkotiyksikön tasolla). Hankkeen kuluessa kehittyneet kaupunkitason yhteistoimintaverkostot muodostavat hankkeen kolme kaupunkipilottia Lahdessa, Espoossa ja Helsingissä. Yhteisenä piirteenä kaupunkipiloteissa on, että kaupunkien yhteys hankkeeseen alkoi kaupungin ympäristökasvattajien sekä opetus- ja/tai varhaiskasvatustoimen aloitteesta ja laajeni kaupungin sisällä kaavoittajien ja metsänhoitajien suuntaan.

Muut maanomistajat. Koulumetsäkyselyyn vastanneiden oppilaitoksien tärkeän lähimetsän maanomistajia päätettiin lähestyä esittelemällä koulumetsäasiaa ja tiedustelemalla halukkuutta yhteistyöhön. Yhteydenoton teki oppilaitos itse tai koulumetsäkoordinaattori. Usein maanomistaja oli kunta, jolloin oppilaitos otti yhteyttä siihen kunnan maita hallinnoivaan virastoon, jolle asia kuuluu.

Yksityisten maanomistajien osalta hankkeen periaate oli, että jos maanomistaja ei ollut halukas, ei yhteistoimintaverkoston rakentaminen alkanut ja asia raukesi. Muutamassa kohteessa oppilaitoksen edustaja selvittikin yksityisen maanomistajan kiinnostusta, mutta asiat raukesivat maanomistajan haluttomuuteen. Eräässä kohteessa sovittiin vierailukäynti koordinaattorin, päiväkodin ja maanomistajan kesken, mutta maanomistaja ei saapunut paikalle. Yhdessä kohteessa yksityisen maanomistajan kanssa oli jo laadittu sopimus metsäalueen käytöstä. Hankkeen näkökulmasta yhteydenotot metsäyhtiöihin tuottivat parhaiten tulosta. Ensimmäisen yhteydenoton kahteen yhtiöön teki koordinaattori.

3. Hankkeen tulokset

3.1 Monimuotoisuustoimenpiteiden toteutuminen

Hankkeen kuluessa ei tehty luonnonsuojelulain tai kestävän metsätalouden mukaisia monimuotoisuustoimenpiteitä. Toisaalta tämä ei ollut ensisijaisesti hankkeen tavoitteena, vaikka osalla hankkeen piiriin tulleista kohteista on METSO-arvoja. Tavoitteena oli ennen kaikkea uudenlaisen toimintamallin kehittäminen.

Seuraavat toimet kuitenkin tehtiin:

- Kuivien kuusien kaataminen turvallisesti maapuiksi runsaslahopuustoisessa kuusivaltaisessa metsässä. Pirkkala, Toivion koulu. Toteuttaja: UPM
- Rantametsän merkitseminen metsänhoitosuunnitelmassa hoitotoimien ulkopuolelle. Kuviot ovat eri-ikäsrakenteista kangasmetsää. Espoo, Matinlahden koulu. Toteuttaja: Espoon kaupunki

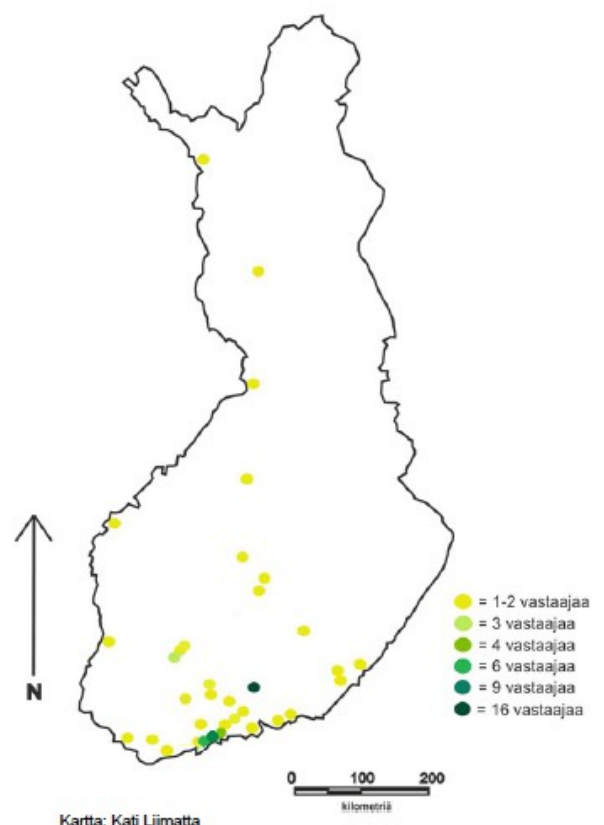
3.2 Taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys

Tiedonkulun lisääminen: Valtakunnallinen Koulumetsäkysely

Yhteistyön lisääminen eri toimijoiden välillä aloitettiin tuottamalla tietoa koulujen ja päiväkotien käsityksistä, tarpeista ja toiveista liittyen lähimetsiin. Tämä tieto oli perusta sille, että vuoropuhelu ja yhteistyö maanomistajien kanssa saattoi alkaa. Erittäin tärkeää oli, että opettajat ja kasvattajat saattoivat kertoa koulun tai päiväkodin toiminnan kannalta tärkeästä metsäluonnosta omin sanoin. Metsä- ja luontoalan ammattilaiset puhuvat metsästä tavalla, joka voi olla kaukainen kouluille ja päiväkodeille (metsänhoitosuunnitelmat, luontoarvoselvitykset).

Kiinnostuneiden koulujen ja päiväkotien löytämiseksi suunniteltiin ja toteutettiin Koulumetsäkysely. Kyselyä kehiteltiin aluksi paperiversiona, mutta nopeasti siirryttiin testaamaan sähköistä Webropol-versiota. Sähköisellä toteutuksella pyrittiin säästämään analysointiin ja raportointiin kuluva työaika ja tekemään kyselystä helposti toistettava. Kyselylomakkeen laati koulumetsäkoordinaattori ja sen testaamiseen osallistui työryhmän ja ohjausryhmän jäseniä sekä muita vapaaehtoisia testajia.

Kyselyä markkinoitiin mm. Opettaja-lehdessä sekä hankkeen yhteistyökumppanien kanavien kautta. Vastausaika alkoi toukokuussa 2012 ja päättyi 30.9.2012. Koska kyseessä oli kaikille kiinnostuneille avoin kysely, jonka vastaukset

haluttiin kuitenkin analysointivaiheessa pystyä yksilöidä, piti vastaajan tilata sähköpostiinsa kyselykutsu koordinaattorilta.

Kyselyn tilasi 170 tahoja ja määräaikaan saapui 72 vastausta. Tulosten analysoinnissa ja raportoinnissa koulumetsäkoordinaattoria avusti Helsingin yliopiston opettajakorkeakoulutuslaitoksen opiskelija Kati Liimatta, joka raportoinnin jälkeen jatkoi itsenäisesti maantieteen gradun tekoa kyselyaineiston pohjalta. Tulokset julkistettiin 30.11.2012 ja SLL laati tiedotteen otsikolla *Koulut ja päiväkodit arvostavat metsäluontoa lähellään*. Kaikille kyselyvastaajille lähetettiin kirjepostina kiitoksena materiaalipaketti liittyen Koulumetsiin ja METSO-ohjelmaan.

Tiedonkulun lisääminen: Tämä metsä on meille tärkeä -kilpailu

Valtakunnallisen Koulumetsäkyselyn kanssa rinnan SLL toteutti vuonna 2012 *Tämä metsä on meille tärkeä* -kilpailu erillisrahoituksella. Tehtävänä oli laatia vapaamuotoinen teos otsikolla "Tämä metsä on meille tärkeä". Kilpailu käytiin neljässä sarjassa: 1) päiväkodit, 2) alakoulut, 3) yläkoulut ja 4) toisen asteen oppilaitokset. Kilpailuun saapui 72 teosta, joiden tekemiseen osallistui arviolta noin 1000 lasta ja nuorta. Teokset ovat nähtävissä sivustolla www.sll.fi/koulumetsa.

Espoon luontotalo Villa Elfvik, joka oli käynnistämässä Espoon omaa koulumetsätyötä, kiinnostui kilpailun sadosta ja tuotti siitä yhteistyössä SLL:n kanssa näyttelyn. *Tämä metsä on meille tärkeä* -näyttelyn avajaiset pidettiin 5.3.2012 ja avajaisten viestintä toimi samalla Espoon koulu- ja päiväkotimetsäselvityksen ennakkotiedotuksena kaupungin sisällä. Näyttely oli esillä Villa Elfvikissä on 6.3.-28.4.2012. Näyttelyn tuottamisesta vastasi Villa Elfvikissä Katri Luukkonen apunaan harjoittelijoita noin 1 kk työpanoksella.

Yhteistyön lisääminen: vierailukäynnit ja pilottikohteet

Valtakunnalliseen Koulumetsäkyselyyn 2012 (liite 6) vastasi 72 koulua, päiväkotia tai muuta toimijaa. Kaikki vastaukset analysoitiin huolella ja laadittiin Tärkeä lähimetsä Koulumetsäksi"-pilotointisuunnitelma (liite 10), jossa on luonnosteltu suunnitelma 10 esimerkkitapauksen mallintamiseksi vuoden 2013 kuluessa. Laadittiin myös samanniminen pieni esite (liite 11). Pilotointisuunnitelmassa kyselylomakkeiden, yhteydenottojen ja aloitettujen vierailukäyntien myötä kyselyvastaajat luokiteltiin vuoden 2013 alkavaa jatkoyhteistyötä varten. Kouluja ja päiväkoteja päätettiin tukea tärkeän lähimetsän kehittämisessä Koulumetsäksi seuraavassa järjestyksessä:

- 0) valmiit esimerkkikohteet 2 kpl
- 1) Jo aloitetut/sovitut kohteet 3 kpl + 2 kaupunkia + Ounasvaara-case
- 2) Mahdolliset kohteet 27 kpl
- 3) Kohteet, jotka eivät toivoneet piloteiksi tai eivät muuten sovellu 17 kpl.

Yhteistoimintaverkoston luominen ja koulumetsäkonseptin kehitys tapahtui vierailukäynneillä yhteensä 21 kouluun tai päiväkotiin ympäri Suomea elokuusta 2012 lokakuuhun 2013 pilotointisuunnitelman mukaisesti. Yhteydenotot lupaaviin

koulumetsäkohteisiin aloitettiin, kun kyselyvastausten keruu oli vielä käynnissä. Kaikkiaan koordinaattori teki 25 vierailua yksittäisissä kouluissa/päiväkodeissa, sillä muutamassa paikassa käytiin useampaan kertaan (muistiot liitteinä 9). Vaasan Teeriniemen koulun osalta koordinaattori ei vierailut paikan päällä, vaan järjesti haastatteluhetken rehtorin kanssa Helsingin Educa-messujen yhteydessä.

Ensimmäinen vierailukäynti oli tyypillisesti tutustuminen koulun ja päiväkodin lähimetsän tilanteeseen ja henkilökunnan ohjaaminen eteenpäin lähimetsään liittyvissä kehittämistarpeissa tai pulmissa, mukaan lukien yhteydenotto maanomistajaan ellei yhteydenottoa vielä oltu tehty. Ensimmäinen vierailukäynti noudatti tavallisesti jotain kolmesta mallista:

Malli 1 Koulussa/päiväkodissa, jossa metsä on kunnan mailla esim. virkistysaluetta

- tutustutaan metsään opettajan/päiväkodin työntekijän ja koulumetsäkoordinaattorin kesken (miel. paikallinen SLL:n edustus mukana)
- palaveri sisällä: metsäkäynnin purku, käydään läpi koulun/päiväkodin tarpeet, tarkastellaan kaavat ja metsänhoitosuunnitelmat jos mahdollista, opastetaan henkilökuntaa eteenpäin ottamaan yhteyttä kaupungin virastoihin
- kirjataan muistio, jonka osapuolet tarkastavat ja saavat käyttöönsä

Malli 2 Koulussa/päiväkodissa, jossa metsä on yksityisen maanomistajan

- kuten edellä, mutta heti maanomistaja mukana (sovittu etukäteen puhelimitse)

Malli 3 päiväkodeissa

- kuten edellä, mutta mahdollisesti myös osallistuminen metsäretkelle ryhmän kanssa

Koulumetsäkoordinaattori vieraili yhteensä 21 koulussa tai päiväkodissa ympäri Suomea elokuusta 2012 lokakuuhun 2013. Kohteet, maanomistajat, lähtötilanteen kuvaus sekä hankkeen toimenpiteet tai sen käynnistämät prosessit on lueteltu taulukossa.

KUNTA + OPPILAITOS JA MAANOMISTAJA	VIERAI- LUT	LÄHTÖTILANTEEN KUVAUS	HANKKEEN TOIMENPITEET TAI KÄYNNISTÄMÄT PROSESSIT
JANAKKALA Turengin koulu ja Janakkalan kunta	15.8.12 19.8.13 27.9.13	Alakoulu, jonka tärkeä lähimetsä kunnan omistamaa virkistysaluetta rajautuen koulun tonttiin. Koululla tavoitteena, ettei kaavamuuos pienentäisi/heikentäisi metsää, ja laativat tästä kannanottonsa. Toiveena opetuksen kehittäminen. yhteistyötä paikallisen luonnonsuojeluyhdistyksen kanssa.	Vierailukäynti, jonka jälkeen koulumetsätiimin kanssa yhteistyötä: metsäluontorastipolun suunnittelu, Koulumetsään oppimaan -koulutus (Tikankontti), lehtijuttu Lunnonsuojelijassa "Metsä on paras luokkahuone"
PIRKKALA Toivion koulu ja UPM	11.9.12 20.11.12 + Niemi- sen käynnit	Alakoulu, jonka tärkeä lähimetsä on UPM:n omistama METSO-arvoja sisältävä kohde rajautuen koulun tonttiin. Maanvaihtoneuvottelujen vuoksi METSO-toimia ei voi nyt harkita mutta omistaja ei aio hakata kohdetta.	Neuvottelujen järjestäminen koulun ja maanomistajan kesken, mukana Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri (Jere Nieminen), kuivien kuusien kaato maapuiksi, merkintä metsäsuunnitelmaan. Aamulehden juttu "Jos metsä lähtisi, ei olisi kiva tulla kouluun".
ESPOO Matinlahden koulu	8.11.12 21.3.13	Alakoulu, jonka tärkeä lähimetsä(t) kunnan omistamaa virkistysaluetta	Vierailukäynnit ja yhteistyö kestävän kehityksen tiimin kanssa: lähimetsiin ja

ja Espoon kaupunki	8.5.13 18.9.13	alle 300 m päässä ja osin tonttiin rajautuen. Koulun keke-ryhmä toivoo, ettei metsää enempää käsiteltäisi harvennuksin ja raivauksin jotta metsätuntu ja opetusarvot säilyisivät. Halua ulkona oppimisen kehittämiseen ja Rantametsän turvaamiseen opetusalueena. Osallistuivat kilpailuun.	metsänhoitosuunnitelmaan tutustuminen, koulun yhteydenotto maanomistajaan, luontokasvatuksen ja ulkona oppimisen suunnitelma (opinnäytetyö Niina Rossi), Koulumetsään oppimaan -koulutus (Tikankontti), osallistuminen koulun omiin tapahtumiin (puunistutuspäivä), esimerkkinä Espoon kaupunkipilotissa)
ESPOO Martinkallion oppimiskeskus jossa alakoulu, yläkoulu ja päiväkot, Espoon kaupunki.	21.11.12	Tärkeä lähimetsä on kunnan omistamaa virkistysaluetta, joka liittyy saumattomasti koulupihaan ympäröidenkin sitä. Tarve varmistaa metsän pysyvyys ja kehittää opetuskäyttöä edelleen. Osallistui kilpailuun.	Vierailukäynti, jossa ihailtiin luonnonmukaista koulupihaa ja sen liittymistä metsään ilman aitaa.
HELSINKI Meri-Rastilan koulu, Helsingin kaupunki	syys-12 4.11.12	Alakoulu, jonka tärkeä lähimetsä on kiistelty kaupungin omistama Meri-Rastilan metsä alle 300 m päässä. Metsässä METSO-arvoja ja koululla suuri huoli ja tarve vaikuttaa metsän puolesta. Osallistuivat kilpailuun.	Lehtijuttu "Mennään metsään oppimaan" Sieppo-lehteen, kaavatilanteen ja vaikutusmahdollisuuksien selvittäminen opettajankokoukselle, kilpailutyöstä viestittäminen. HS:n juttu "Koulumetsä on luokkahuoneen lisäksi".
HELSINKI Päiväkot Pakila, Helsingin kaupunki ja seurakunta	30.10.12 9.3.13	Tärkeä lähimetsä on kunnan, seurakunnan ja yleisten alueiden maita alle 300 m päässä. Tarve saada kontakti maanomistajiin, varmistaa metsän pysyvyys ja kehittää kasvatuskäyttöä.	Ohjeistus maanomistajien selvittämiseen ja kasvatustoiminnan kehittämisen ideointi. Vanhempainilta, jossa metsäteema.
JYVÄSKYLÄ Palokan koulu, Jyväskylän kaupunki	26.11.12	Yläkoulu, jonka tärkeä lähimetsä on Pappilanvuori 300-1000 m päässä. Monipuolista, mahdollisesti METSO-arvoja sisältävää metsää.	Vierailukäynti pääosin koulun sisätiloissa kokoustaen, mukana myös kunnan metsänhoitaja. Metsään vasta hämärän tullessa, tavoitteet jäivät epäselväksi.
TAMMELA Häiviän päiväkot metsäeskariryhmä, yksityinen maanomistaja	24.1.13	Päiväkot, jossa metsäeskarilla tukikohta (puolijoukkuelttä) viereisessä metsässä. Osallistuivat kilpailuun. Toivovat metsäeskaritoiminnalle jatkuvuutta (näkyvyyttä).	Vierailukäynti, jossa tutustuminen metsäeskaritoimintaan ja maanomistajaan. Lehtijuttu Luonnonsuojelijaan "Metsä on meidän seinämme ja taivas kattonamme".
VAASA Teeriniemen koulu, Vaasan kaupunki	25.1.13	Alakoulu, jonka yhteydessä on päiväkot. Metsä liittyy koulupihaan välitunti- ja opetusalueena, jonka säilyttämisen puolesta kouluyhteisö on tehnyt töitä vuosia.	Rehtorin tapaaminen Helsingissä ja prosessin dokumentointi hanketta varten.
KAARINA Kotimäen koulu, Kaarinan kaupunki	26.2.13	Yhteisnäiskoulu, jossa luontokouluopettajaksi kouluttautunut saanut opettaja vetää luontokoulupäiviä kaikille. Metsä laajahko ja monipuolinen, kaupungin METSO-selvityksessä	Vierailukäynti, jossa mukana Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri (Mai Suominen) sekä yhteydenotto kaupungin virkamiehiin
ESPOO Mikkelän päiväkot, Espoon kaupunki	1.3.13	Lähimetsä, jossa avosuo ja puustoinen räme, rajautuu tonttiin.	Vierailukäynti, jossa ympäristökasvatusvinkkejä, mukana Espyy ja Eny

VANTAA Siimapuiston päiväkoti, Vantaan kaupunki	25.3.13	Uusi luonto- ja puutarhapainotteinen päiväkoti, jossa metsä alkaa vierestä, ja Mörripaikalle on matkaa muutama sata metriä. Toiveena metsätoiminnan kehittäminen kaikin tavoin.	Mörriretkeen tutustuminen, lähimetsää koskevien selvityksien ja suunnitelmien selvittäminen
LEMPÄÄLÄ Lempoisten koulu, useita maanomistajia	27.3.13	Alakoulu, lukio ja asukasyhdistys yhdessä toivovat Koulumetsää. Taajaman keskustan viimeinen metsäsaareke, johon nyt kohdistuu kunnan kehittämissuunnitelma.	Tilanteeseen ja lähimetsään tutustuminen sekä tilanteen pohdinta (ml. yhteydenotot maanomistajiin). Mukana Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri (Juho Kytömäki)
ESPOO Hösmärinpuiston päiväkoti, Espoon kaupunki	18.4.13	Päiväkodin lähimetsä lähes 30 minuutin kävelymatkan päässä, luonnotilaisen kaltainen metsäsaareke keskuspuiston kupeessa on mörrimetsäkäytössä, Osallistuivat kilpailuun.	Vierailukäynti, esimerkkinä Espoon kaupunkipilotissa mm. näyttelyn avajaisissa.
IMATRA Vuoksenniskan koulu, Tornator ja Imatran kaupunki	7.5.13 + Salme Muurika n käynnit	Ylä- ja alakoulun ympäristössä laajasti metsää jossa mm. Vuoksenniskan metsäpolku. Metsä pääosin melko käsiteltyä. Osallistuivat kilpailuun.	Vierailukäynti jossa maanomistajan ja koulun vuoropuhelua. Välituntialueen laajennus metsään, Vuoksenniskan metsäluontorastien laatiminen (opinnäytetyö Salme Muurikka)
ESPOO Kylänaukion päiväkoti	21.5.13	Päiväkodin lähistöllä lehtomäki, jossa lehmusta, sudenmarjaa yms.	Vierailukäynti, jossa annettiin ympäristökasvatusvinkkejä ja kerrottiin lehtojen hoidosta (ei kuusenistutusta lehtoon)
PORI Päiväkoti Untuva, yksityinen maanomistaja	16.8.13	Päiväkodin lähimetsä on laaja, sodanaikana lentokenttänä käytetty ja sen jälkeen metsittyä alue. Pk:lla on ympäristökasvatussuunnitelma	Maanomistaja ei päässytkään sovitulle vierailukäynnille, metsään tutustuttiin ilman maanomistajaa. Ideoitiin ympäristökasvatustoimintaa.
MÄNTSÄLÄ Sääksjärven koulu, kunta ja valtio	22.8.13	Alakoulun (100 oppilasta) tärkeät lähimetsät: välituntialue, ulkoluokkahuone (Majametsä), retkeilymetsä (Peltolan vanha metsä).	Vierailukäynti, jossa dokumentoitiin koulun käytäntöjä hanketta varten. Ympäristökasvatusvinkkejä.
ROVANIEMI Ounasvaaran yläaste, Rovaniemen kaupunki	27.- 28.8.13	Yläkoulu (500 oppilasta) liikkuu, retkeilee ja pitää oppitunteja Ounasvaaralla. Erityisiä paikkoja mm. Kallioluokka. Toivoo yhteistyökumppaneita toiminnan kehittämiseksi ja alueen suunnittelutilanteesta selvillä pysymistä.	Ounasvaaran koulumetsäkäyttöä koskevan kyselyn toteutus ympäröiville kouluille/päiväkodeille. Suomen luonnon päivän suunnittelu ja juhlaletkeilyn toteutus (noin 350 oppilasta). Ounasvaaraan ja kaavatilanteeseen tutustuminen, mukana Lapin luonnonsuojelupiiri (Tarja Pasma).
HELSINKI Suutarilan ala- aste, Helsingin kaupunki	4.9.13	Alakoulun lähimetsä on pienialainen, hoidettu "Kenkäpuisto", kauempana metsät vähenevät rakentamisen tieltä.	Vierailukäynti, jossa ympäristökasvatusvinkkejä.
LAPPEENRANTA Karhuvuoren päiväkoti, Lappeenrannan kaupunki	22.10.13	Päiväkoti käyttää kolmea metsää, joista yksi pienten ryhmille (aidan takana), yksi toiminnallinen mörrimetsä, kolmas tasarakenteinen kuusikko kaupungin mailla.	Vierailukäynti, jossa metsien toiminnallisuuden vertailua maastossa. Valmisteltiin yhteydenottoa kunnan metsänhoidosta ja maankäytön suunnittelusta vastaaviin tahoihin.
HÄMEENLINNA	11.9.13	Esimerkki Hämeenlinnan ns.	Vierailukäynti, jossa dokumentoitiin

päiväkoti Aurinkopiha metsäeskariryhmä, Hämeenlinnan kuapunki		kotaryhmistä eli metsäeskareista, joilla tukikohtana puinen kota. Osallistui kilpailuun.	metsäeskarin käytäntöjä hanketta varten.
---	--	--	---

Tiedonkulun ja yhteistyön lisääminen: Kaupunkikohtaiset kyselyt ja pilotointi

Sähköinen Koulumetsäkysely oli vuoden 2012 "testauskierroksen" jälkeen valmis työkalu, jonka käytöstä erityisesti kaupungit kiinnostuivat. Kaupunkipilotit rakentuivat valtakunnallisen Koulumetsäkyselyn ja kaupungeissa erikseen toteutettujen selvitysten pohjalle.

Lahti

Koulumetsäkyselyn toimivuudesta kaupunkitasolla hankittiin kokemuksia jo vuonna 2012 Lahden kaupungissa. Lahden ympäristöpalvelut kutsui varhaiskasvatustoimen samaan pöytään SLL:n ympäristökasvatustoimikunnan vierailulle, jossa Koulumetsähanke esittäytyi. Lahden varhaiskasvatustoimi tarttui mahdollisuuteen lähettää Koulumetsäkyselyn 2012 kyselykutsut keskitetysti kaikkiin päiväkoteihin.

Koulumetsäkoordinaattori sai kaupungin virastolta varhaiskasvatussyksikköjen sähköpostiosoitteet (40 kpl), joiden perusteella lähetettyihin kyselykutsuihin vastasi 14 päiväkotia (32,5 %). Lahden aineisto ajettiin muusta aineistosta erikseen ja toimitettiin yhteistyökumppanien käyttöön.

Lahden ympäristöpalvelut jakoi tulokset kaavoittajan kanssa ja tarjosi puitteet varhaiskasvattajien koulutustilaisuudelle. Tämä metsä on meille tärkeä -työpaja suunniteltiin yhdessä varhaiskasvattajien ja ympäristöpalveluiden kanssa ja toteutettiin huhtikuussa 2013. Työpajassa päiväkodit saivat "kotitehtäväksi" kuvata lähimetsien toimintamahdollisuuksia yhdessä lasten kanssa kartalla esitettävään muotoon. Ympäristöpalvelut järjesti syksyllä töistä näyttelyn paikalliseen kauppakeskukseen ja loi yhteyksiä kaupungin metsänhoidosta vastaavaan tahoon. Hankkeen jälkeen Lahden ympäristöpalvelut aikoo tuottaa kartan päiväkotien lähimetsistä kaupungin kaavoittajia varten. (liite: Lahden palaverimuistiot 2013).

Lahdesta saatujen hyvien kokemusten myötä Koulumetsäkyselyä alettiin markkinoida myös kuntien käyttöön. Espoon ja Helsingin kaupunkien kanssa alettiin neuvotella mahdollisuudesta toteuttaa kaupunkikohtainen selvitys koulujen ja/tai päiväkotien tärkeistä lähimetsistä.

Helsinki

Helsingin ympäristökeskuksen ympäristökasvatuksesta vastaavat tahot kiinnostuivat Koulumetsähankkeesta loppuvuodesta 2012.

Varsinaisesti kaupunkikohtaisen kyselyn valmistelu käynnistyi kesällä 2012 tehdyn valtuustoaloitteen pohjalta alkuvuodesta 2013. Koordinaattori muokkasi valtakunnallisen

kyselyn Webropol-lomakeeseen kaupunkikäyttöön sopivammaksi yhdessä opetusviraston ja ympäristökeskuksen kanssa ja siirsi sen Surveypal -työkaluun, jonka käyttöön SLL oli siirtymässä. Opetusvirasto tiedotti kyselystä rehtoreita ja ekotukihenkilöitä, ja koordinaattori lähetti kyselykutsut suomenkielisen perusopetuksen koulujen rehtoreille opetusviraston listan mukaan. Kyselyn vastausaika oli 14.2.-11.3.2013 ja määräaikaan mennessä vastauksia saapui 42 (vastausprosentti 46,7 %). Koordinaattorin raportointiapuna vastausten analysoinnissa toimi Helsingin yliopiston ympäristöekologian opiskelija Jenny-Maria Bergman.

Helsingin Koulumetsäkyselyn raportti valmistui syyskuussa 2013 ja samalla SLL julkaisi mediatiedotteen "*Helsinki, Espoo ja Lahti kehittävät koulumetsiään Luonnonsuojeluliiton kanssa* (12.9.2013). Tuloksia esiteltiin heti myös Helsingin kaupungin rakennusvirastossa palaverissa, jossa oli mukana myös opetusviraston ja ympäristökeskuksen ja kaupunkisuunnittelukeskuksen edustajia. Koulukohtaiset kyselyvastausprofiilit jaettiin virastojen, vastanneiden koulujen ja Helsingin luonnonsuojeluyhdistyksen käyttöön (liite: Helsingin palaverimuistiot 2013).

Helsingin koulumetsäkyselyn tuloksia esiteltiin Helsingin ekotukihenkilöiden koulutuspäivässä syyskuussa ja marraskuussa järjestettiin Koulumetsätyöpaja. Työpajamuotoisen koulutuksen suunnitteli koordinaattori Lahden kokemuksen pohjalta ja sen toteuttivat SLL, opetusvirasto ja ympäristökeskus yhteistyössä. Rakennusviraston ja Kaupunkisuunnitteluviraston edustajat kutsuttiin pajaan mukaan esittelemään suunnittelujärjestelmiä ja tietojen hakua kaupungin verkkosivuilta.

Espoo

Espoossa päiväkotien ja koulujen tärkeiden lähimetsien selvitystä ryhdyttiin suunnittelemaan Espoon ympäristökeskuksen Villa Elfivikin luontotalon aloitteesta. Viestinnällisenä alkusysäyksenä Villa Elfivikin luontotalo tuotti ensin näyttelyn Tämä metsä on meille tärkeä -kilpailun töistä yhteistyössä SLL:n kanssa.

Koulumetsäkoordinaattori kutsuttiin esittelemään hanketta kaupungin kestävä kehityksen kasvatuksen toimintaryhmään (Toimekkaat) ja räätälöimään kyselyä Espooseen sopivaksi yhdessä opetus-, varhaiskasvatus-, kaavoitus-, ja metsänhoitotoimen kesken, ympäristökeskuksen koordinoimana. Kyselyyn liitettiin kaupungin palautejärjestelmässä käytetty karttaosoitustyökalu, jolla kerättiin myös paikkatietoa metsien sijainnista. Koordinaattori räätälöi lomakkeen ja lähetti kyselykutsut noin 350 kouluun ja päiväkotiin, opetus- ja varhaiskasvatustoimelta saatujen listojen mukaan. (Liite: Espoon palaverimuistot 2013)

Kyselyn vastausaika oli 23.4 – 7.10.2013. Määräaikaan mennessä vastauksia saapui 209. Espoon ympäristökeskus rekrytoi Mikko Lehikoisen harjoittelijaksi viideksi kuukaudeksi (16.9.2013 - 16.2.2014) analysoimaan ja raportoimaan vastauksia. Koordinaattori osallistui harjoittelijan perehdytyksen ja tulosten tarkasteluun. Tulokset julkistettiin 14.1.2014 Espoon valtuustotalolla, jonne oli saapunut noin 60 kiinnostunutta, joukossa luottamushenkilöitä, virkamiehiä sekä koulujen ja päiväkotien edustajia (liite: Espoon koulu- ja päiväkotimetsäkyselyn 2013 tulokset, diaesitys). Espoon koulu- ja päiväkotimetsäselvityksen raportti valmistuu helmikuun loppuun mennessä ja julkaistaan Espoon ympäristökeskuksen julkaisusarjassa (<http://www.espoo.fi/fi->

Laajapohjaisen valmistelun ansiosta Espoon kysely tulokset eli koulujen ja päiväkotien käyttämien metsien sijainnit on viety kaupungin paikkatietojärjestelmiin ja ne ovat kaupungin maankäytön ja metsänhoidon suunnittelijoiden käytössä. Koulumetsät arvoonsa -hankkeen päätyttyä Espoo tulee jatkamaan työtä koulu- ja päiväkotimetsäselvityksen tulosten huomioimiseksi kaupungin eri yksiköissä.

Koulutuksen lisääminen: koulutukset, työpajat ja puheenvuorot

Lomakekyselyissä ja vierailukäynneillä ilmeni suurta kysyntää koulumetsän pedagogisen puolen kehittämiseen eli esimerkiksi henkilöstön perehdyttämiseen ulkona oppimisen pedagogiikkaan ja valmiiden metsäluontokasvatusmateriaalien käyttöön.

Erittäin selvästi tuli esille myös tiedon puute liittyen lähimetsän suunnittelutilanteeseen. Niinpä vierailukäynneistä muodostui toisinaan konsultaatioita, kun selvitettiin esimerkiksi alueen kaavatilannetta, metsänhoitosuunnitelman merkitystä tai kunnan teknisen viraston yhteyshenkilöitä.

Koulutuksen lisäämiseen pyrittiin hankkeen sallimien resurssien puitteissa. Hankkeessa kokeiltiin ulkona oppimisen pedagogiikan koulutuksien toteuttamista todellisissa ympäristöissä eli pilottikoulujen käyttämissä lähimetsissä. Lisäksi kokeiltiin koulun tai päiväkodin lähimetsän suunnitteluun osallistumiseen ohjaavaa koulutusta opettajille ja kasvattajille. Hankkeen koulutuksissa toteutettiin yhteensä reilut 20 lähiopetustuntia, johon osallistui yhteensä yli sata koulutettavaa.

Merkittävimmät koulutukset olivat yhdessä Luontokoulu Tikankontin kanssa toteutettu Koulumetsään oppimaan -koulutus, jossa matematiikan, äidinkielen ja kielten sekä taideaineiden kouluttajakoulutus tapahtui koulun omassa lähimetsässä. Toinen merkittävä koulutusmuoto olivat työpajat, joissa opettajat ja kasvattajat pohtivat lähimetsän käyttöä, tutustuivat lähimetsään kartalla ja kaupungin suunnitelmissa sekä ideoivat tapoja, joilla lapset ja nuoret voisivat tuoda esille metsän merkitystä omalta kannaltaan. Lahdessa toteutettiin varhaiskasvattajille suunnattu Tämä metsä on meille tärkeä -työpaja ja Helsingissä opettajille suunnattu Koulumetsätyöpaja. Koulutustilaisuudet on koottu seuraavan sivun taulukkoon.

Koulutustilaisuuksien lisäksi koulumetsäkoordinaattoria kutsuttiin puhumaan seminaareihin ja tapahtumiin:

- METSO-verkostotapaaminen Metlassa 7.11.2012
- Kuntametsät ekosysteeminpalveluiden tuottajana -seminaari: työpajan alustaja 28.11.2012
- METSO-vuosiseminaari Hämeenlinnassa, teemana ”Kunnat ja METSO”: esitys Koulumetsähankkeen kokemuksista 9.4. 2013
- Kaupunkiekologian yhteistyöryhmä, Helsingin yliopisto/ympäristökeskus. Esitelmä Koulumetsäkonseptista ja sen liittymisestä kaupunkimetsien hoidon suunnitteluun ja toteutuksen 22.5. 2013
- METSO-verkostotapaaminen 20.-21.8. 2013 Helsinki/Perniö
- Koulumetsähankkeen verkoston järjestämät tapahtumat kuten Tämä metsä on

meille tärkeä -näyttelyn avajaiset Espoossa 5.3.2013, puunistutuspäivä Espoon Matinlahden koululla 8.5.2013, Suomen luonnon päivän avajaiset Ounasvaaran yläasteella Rovaniemiellä 31.8.2013

Koulumetsäteemainen näyttely pystytettiin kahdesti:

- Kasvatus metsässä -tapahtuma: messunäyttely 13.9.2012
- Ympäristökasvatuspäivät: messunäyttely 4.10. 2012

Koulutuksen nimi	Kohde-ryhmä	Järjestäjät	Aika ja paikka	kesto h	hlöä	Kouluttajat
Tämä metsä on meille tärkeä -työpaja	Varhaiskasvattajat Lahdessa	SLL, Lahti	Lahti, Lahden ympäristöpalvelut 11.4.2013	3	12	Virpi Sahi Lotta Palomäki, Lahden ympäristöpalvelut
Koulu4metsään oppimaan -koulutus	Alakoulun opettajat	SLL, Matinlahden koulu	Espoo, Matinlahden koulun lähimetsä 18.9.2013	3	8	Aulikki Laine, Luontokoulu Tikankontti
Koulumetsään oppimaan -koulutus	Alakoulun opettajat	SLL, Turengin koulu	Janakkala, Turengin koulun lähimetsä 26.9.2013	3	28	Aulikki Laine, Luontokoulu Tikankontti, Virpi Sahi
Koulumetsätyöpaja	Opettajat Helsingissä	SLL, Helsinki	Helsinki, ympäristökeskuksen Lammassaaritali 6.11.2013	6	11	Virpi Sahi, Nina Mykrä/LYKE-verkosto, Tiina Saukkonen/rakennusvirasto, Tiina Antila-Lehtonen/kaupunkisuunnitteluvirasto, Pekka Paaer/ympäristökeskus
Koulumetsätarvoonsa -työpaja	Ympäristökasvatuksen opiskelijat	SYKLI	Kokkola, luontotalo Villa Elba 27.9.2012	2	8	Virpi Sahi
Tärkeä lähimetsä Koulumetsäksi /Päiväkotimetsäksi -työpaja	Opettajat, kasvattajat, luonto-opastajat	Sykse ry	Espoo, ympäristökasvatuspäivät Haltiassa 4.10.2013	2	17	Virpi Sahi
Tärkeä lähimetsä Koulumetsäksi /Päiväkotimetsäksi -työpaja	Ympäristökasvatuksen opiskelijat	SYKLI	Espoo, Solvalla 2.10.2013	1,5	8?	Virpi Sahi
Koulumetsätyöpaj	SLL:n toimijat	SLL	Jyväskylä 2.9.2012	2	4	Virpi Sahi liite 16: työpajan raportti
YHTEENSÄ			7 koulutusta	22,5	107	

Luonnon virkistyskäyttömahdollisuuksien lisääminen

Koulumetsäkonsepti liittyy saumattomasti luonnon virkistyskäyttömahdollisuuksien parantamiseen. Luonnon virkistyskäyttö lisääntyy, kun lapsia ja nuoria viedään koulu- tai päiväkotipäivän aikana lähimetsään. Varhaiset luontokokemuksen rakentavat luontosuhdetta ja luontokäynnit jäävät tavaksi myöhemmässäkin elämässä. Koulumetsät ja päiväkotimetsät palvelevat kaikkia virkistyskäyttäjiä, sillä kaupunkisuunnittelussa on pätee viisaus "mikä on hyvää ympäristö lapsille, on hyvää ympäristöä kaikille". Koulu- ja päiväkotimetsien luominen mahdollistaa virkistysalueiksi kaavoitetuilla alueilla aiempaa käyttäjälähtöisemmän metsänhoidon suunnittelun.

Yritystoiminnan synnyttäminen tai lisääminen

Koulumetsätoiminta voi lisätä uutta yritystoimintaa, jos luontokoulupalvelujen kysyntä lisääntyy. Tämä mahdollistaa esimerkiksi kunnissa kiertävien luontokouluopettajien toiminnan lisäämisen. palvelun ostajana ovat kunnat ja kaupungit. Koulumetsätoiminta korostaa paitsi metsän luontoarvoja myös metsän kulttuurisia arvoja.

3.3 Hankkeen seurauksena syntyneet innovaatiot ja mahdollisuudet

Koulumetsäkysely

Sähköisestä Koulumetsäkyselystä muodostui innovaatio eli työkalu, jonka käytöstä erityisesti kunnat ja kaupungit kiinnostuivat.

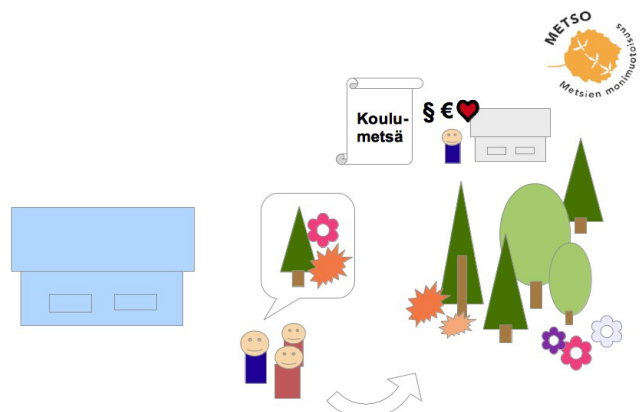
Koulumetsäkyselystä innovaation teki opettajien ja kasvattajien kannalta se, että kysely opasti koulu- tai päiväkotiyhteisöä tarkastelemaan lähimetsää ja sen merkitystä yhdessä useasta näkökulmasta. Opetuksen ja kasvatuksen suunnitteluportaan ja koulutuspalveluja tarjoavien tahojen näkökulmasta (luontokoulut, opetus- ja sosiaalivirasto) kysely tarjosi tärkeää tietoa kentän tarpeista koskien lähiluonnon hyödyntämistä oppimisympäristönä.

Kunnan maankäytön ja metsänhoidon suunnittelijoille kysely tuotti suunnittelutietoa vaikeasti tavoitettavalta kohderyhmältä. Koulujen ja päiväkotien henkilökunta ei tavallisesti osallistu asukastilaisuuksiin, joissa suunnittelutietoa ja palautetta suunnitelmaluonnoksiin kerätään. Samoin lasten ja nuorten ääni kuuluu suunnitteluprosesseissa huonosti.

Koulumetsäkonsepti

Koulumetsäkonseptia kehiteltiin hankkeen kuluessa ja Koulumetsän määritelmä muotoutui vähittäin seuraavanlaiseksi:

"Koulumetsä on koulua tai päiväkotia lähellä oleva pysyvä metsäluontokohde, joka sopii lasten ja nuorten opetuksen,

kasvatuksen ja virkistykseen tarpeisiin. Ulkona oppiminen aineesta tai aiheesta riippumatta sekä metsäluonnon monimuotoisuuden vaaliminen ovat tärkeitä tavoitteita."

Mikä tekee koulumetsästä innovaation verrattuna jo olevaan metsäopetukseen tai ulkona oppimiseen? Uutta lienee seuraavien näkökulmien tai tavoitteiden yhdistäminen:

- koulumetsä on luontokohde - koulumetsä ei ole puisto, puistometsä tai metsänhoitotoimien opetuspolku, vaan mahdollisimman monipuolinen luonto- ja virkistyskohde
- koulumetsä on käytössä - koulu tai päiväkotiki valitsee sopivan kohteen ja ideoi toimintaa omista lähtökohdistaan käsin
- koulumetsä on lähellä - vaikka kohde olisi vaatimatonkin, on tärkeää päästä sinne omin avuin ja ilman kuljetuskustannuksia
- koulumetsä on pysyvä - kysymys pysyvyydestä antaa aiheen ottaa yhteyttä maanomistajaan ja selvittää alueen suunnittelutilannetta
- koulumetsä on lasten ja nuorten tarpeisiin - lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi on tärkeää ja heidän osallistamisensa tuottaa parempaa ympäristöä kaikille
- koulumetsässä opitaan ulkona aineesta tai aiheesta riippumatta - opetussisällöt eivät rajoitu esimerkiksi biologiaan tai metsänhoitoon
- koulumetsässä vaalitaan luonnon monimuotoisuutta - tavoitteena on metsäluonnon monimuotoisuuden ymmärtäminen opetuksessa ja metsänkäsittelyssä METSO-ohjelman hengessä
- koulumetsä on yhteistyötä - koulumetsän kehittämisessä tarvitaan oppilaitoksen, maanomistajan ja muiden asiantuntijatahojen yhteistyötä

Yhteistoimintamalli

Yhteistoimintamallissa koulumetsän kehittäminen tapahtuu vaiheittain

1. Selvitetään koulun ja päiväkodin tärkeiden lähimetsien sijaintia, käyttöä ja käyttäjien näkemyksiä (koulumetsäkysely)
2. Selvitetään maanomistajan intressejä yhteistyöhön (yhteydenotot ja tapaamiset)
3. Turvataan tärkeiden lähimetsien monimuotoisuusarvot ja käyttö ympäristökasvatuksessa (osallistuminen suunnitteluun, sopimukset/päätökset)
4. Kehitetään koulumetsän opetus-, kasvatus-, ja virkistyskäyttöä (henkilökunnan koulutus, oppilaiden osallistaminen, opetus)

Yhteistoimintamallia on hankkeen kuluessa sovellettu yksittäisen koulun/päiväkodin tasolla (jolloin maanomistaja on ollut joko kunta tai yksityinen) sekä kaupungin virastojen tasolla, Jälkimmäisessä tapauksessa yhteistoimintamallin sisältö on laajentunut keskusteluksi kaupungin ympäristökasvatuksen, maankäytön suunnittelun ja metsienhoidon ja -suojelun käytännöistä ja tarpeista virastojen kesken sekä koulujen ja päiväkotien näkökulmasta.

METSO-yhteistoimintaverkoston toimintamalli

Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta

Koulumetsäopas

Hankkeen tuloksien jalkauttamiseksi koottiin opaskirjaa "Koulumetsät arvoonsa - opas koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen".

Koulumetsäopas esittelee opettajille ja kasvattajille havainnollisesti, miten oman koulun tai päiväkodin tärkeistä lähimetsistä voidaan yhdessä maanomistajan kanssa luoda pysyvä Koulumetsä tai Päiväkotimetsä. Opas sopii myös kaupunkisuunnittelun, luonnonhoidon sekä opetus- ja sivistystoimen käyttöön yhteistoiminnan käynnistämiseksi kunnassa.

Opas julkaistaan keväällä 2014 osoitteessa www.sll.fi/koulumetsa.

3.4 Toteutusvaiheen onnistumisia ja epäonnistumisia

Koulumetsät arvoonsa -hankkeen toteutusvaiheeseen helmikuusta 2012 syksyyn 2013 mahtui enimmäkseen onnistumisia.

Hankkeen viestintä onnistui resursseihin nähden erittäin hyvin. Lehtijuttuja ja haastatteluja saatiin useampaan valtakunnallisesti merkittävään tiedotusvälineeseen. Tiedonkeruu sähköisellä työkalulla sujui hyvin, vaikka koordinaattori opetteli työkalun käytön samalla

kun työ eteni. Lisäresursseja onnistuttiin saamaan opiskelijoista, jotka avustivat kyselytulosten analysoinnissa ja ympäristökasvatussuunnitelmien laadinnassa.

Suurena onnistumisena on pidettävä kolmen kaupungin - Lahden, Espoon ja Helsingin - kanssa syntynyttä yhteistyötä, joka alkoi ympäristökasvatuksen ja opetuksen tai varhaiskasvatuksen kiinnostuksesta ja siivilöityi kaupungin organisaatioissa myös teknisen ja kaupunkisuunnitteluviraston puolelle.

Yhteistyökumppanien (pilottikoulujen ja -päiväkotien) valinta onnistui riittävän hyvin niin, että hankkeen tärkeimmillä kehittämisalueilla päästiin etenemään. Tavoitteeksi asetettu koulumetsäkonseptin luominen sekä linjaukset ja suositukset koulumetsän hoidon ja käytön kehittämiseksi onnistuttiin luonnostelevaan hankkeen kuluessa. Kumppanien valinta tapahtui oppilaitosvetoisesti pääasiassa kyselyn avulla. Näin ollen yhteistyöhön halukkaita kouluja ja päiväkoteja oli tarjolla enemmän kuin hankkeen resurssit antoivat myöten, ja osa tarjokkaista jäi "ilman palvelua". Maanomistajien saaminen yhteistyökumppaneiksi tapahtui oppilaitosten mukana tai niiden välityksellä. Vasta pilottikohteiden valintaprosessin, ensimmäisen vierailukäynnin ja varsinaisen työskentelyn yhteydessä selvisi, käynnistyykö kolmikantainen yhteistyö oppilaitoksen, maanomistajan ja hankkeen välillä vai ei.

Riittävän monissa pilottikohteissa tehtiin kuitenkin merkittäviä siirtoja oikeaan suuntaan, kuten tärkeän lähimetsän määrittely, yhteydenotto maanomistajaan, suunnittelutilanteen selvittäminen sekä metsän merkityksen viestiminen koulu- ja päiväkotiyhteisössä ja sen ulkopuolella. Näiden esimerkkien varassa hankkeen lopputuotteiden kuten Koulumetsäoppaan kirjoittaminen on mahdollista.

Toteutusvaiheessa osa hankesuunnitelmassa mainituista tehtävistä karsiutui lähes olemattomiin, kun resurssit eivät antaneet myöten. Vaikka koulumetsäkonseptia kehitettiin, vastaava arvonimeä ei kyetty luomaan. Tähän on hyvät syynsä: arvonimen luominen edellyttää selkeiden kriteerien luettelointia sekä organisaatiota, joka myöntää arvonimen (sertifikaatin) ja valvoo sen käyttöä. Väliaikainen hankeorganisaatio ei tähän riitä. Arvonimen luominen jätettiin pois hankkeen tavoitteista ensimmäisen vuoden kuluessa.

Yhteistyö maanomistajien kanssa jäi kevyemmäksi kuin hankesuunnitelmassa oli kaavailtu. Tähän vaikutti osaltaan ohjausryhmässä tehty linjaus, että maanomistajaan ottaa pääasiassa yhteyttä koulu tai päiväkoti itse. Kenties vielä ratkaisevammin yhteistyön syvyyteen vaikutti hankkeen lyhyys. Lopputulos oli, että yhtään varsinaista METSO-suojelupäätöstä ei Koulumetsät arvoonsa -hankkeen puitteissa ehditty tehdä.

Toisaalta hanke valotti merkittävällä tavalla METSO-ohjelman tarkoittamia metsän sosiaalisia ja kulttuurisia arvoja, jotka saivat palstatilaa lehdistössä. Koulujen ja päiväkotien lähimetsästä uutisoitiin useampaan kertaan myönteisesti oppimisen ja luontosuhteen synnyttäjänä. Varsinaisia METSO-kartoituksiin hankkeen resurssit eivät riittäneet, ja METSO-ohjelman luonnontieteellisiä kriteerejä pidettiin esillä suoraan melko vähän. Sen sijaan luotiin työkaluja ja käytäntöjä metsän opetus- ja kasvatusarvojen huomioimiseksi ja turvaamiseksi.

Erillisellä rahoituksella toteutetun kilpailun onnistumista ei tässä arvioida, paitsi että kilpailu tuki loistavalla tavalla hankkeen tavoitteita ja tuotti merkittävää materiaalia hankkeen viestinnän kannalta.

4. Tulosten arviointi

Koulumetsät arvoonsa -hanke synnytti kahdessa vuodessa merkittäviä tuloksia tehokkaasti suhteessa hankkeen saamaan 74 000 euron METSO-yhteistoimintaverkoston rahoitukseen. Kaiken kaikkiaan Koulumetsät arvoonsa -hanke on ollut oikea-aikaisesti toteutettu ja viestinnällisesti tehokas projekti, jolle on ollut selvää yhteiskunnallista tilausta.

Ainakin Espoossa ja Lahdessa on olemassa omat selkeät jatkotyösuunnitelmansa, jotta koulumetsätyö kaupungissa etenisi hankkeen jälkeen. Myös Helsingissä on hyvät edellytykset jatkotoimiin.

Hankkeen lyhyden vuoksi useimmat prosessit pilottikohteissa jäivät enemmän tai vähemmän kesken, ja useissa tapauksissa yhteistoiminta ei ehtinyt päästä kunnolla edes käyntiin. Vasta muutaman vuoden viiveellä on nähtävissä, millainen vaikutus hankkeella on todella ollut esimerkiksi osallistuneiden koulujen ja päiväkotien lähimetsien säilymiseen opetus- ja kasvatuskäytössä.

Koulumetsäoppaan luonnosversio on jo mm. ohjausryhmässä todettu merkittäväksi ja tarpeelliseksi lopputuotteeksi, joka edistää hankkeen tavoitteiden toteutumista myös itse hankkeen päätyttyä.

Suhteessa asetettuihin tavoitteisiin hankkeen voi katsoa saavuttaneen odotetut tulokset:

Tavoite 1: Tunnistaa koulutuksen ja kasvatuksen kannalta arvokkaita metsiä ja edistää näiden arvojen huomioimista päätöksenteossa.

- Luotiin käsitteet ”tärkeä lähimetsä” ja ”Koulumetsä, jossa ”koulun/päiväkodin tärkeä lähimetsä” = koulun/päiväkodin lähellä oleva metsä, jota koulun/päiväkodin ryhmät käyttävät toiminnassaan. ”Koulumetsä”= koulua tai päiväkotia lähellä oleva pysyvä metsäluontokohde, joka sopii opetus- ja kasvatuskäyttöön sekä lasten ja nuorten virkistykseen. Ulkona oppinen aineesta/aiheesta riippumatta sekä metsäluonnon monimuotoisuuden vaaliminen ovat tärkeitä tavoitteita.
- Toteutettiin valtakunnallinen Koulumetsäkysely, jossa kouluja/päiväkoteja/oppilaitoksia pyydetään kertomaan heille tärkeistä lähimetsistä
- Toteutettiin kaksi kaupunkikohtaista kyselyistä: Helsingin koulumetsäkysely sekä Espoon koulu- ja päiväkotimetsäkysely
- Viestittiin koulutuksen ja kasvatuksen kannalta arvokkaista metsistä viestimissä ja foorumeilla, joita suunnittelijat ja päätöksentekijät seuraavat

Tavoite 2: Turvata koulujen ja päiväkotien lähimetsiä, joilla on ympäristökasvatuksen kannalta merkittäviä sosiaalisia arvoja sekä luonto- ja virkistysarvoja uudenlaisen yhteistyön avulla.

- Tehtiin vierailukäyntejä kouluihin/päiväkoteihin sekä fasilisoitiin yhteistoimintaverkoston syntymistä oppilaitosten ja maanomistajien välille.
- Rakennettiin toimintamallia, joka kuvaa miten tärkeästä lähimetsästä tulee Koulumetsä. Laadittiin suunnitelma 10 esimerkkitapauksen mallintamiseksi ja toteutettiin suunnitelmaa vierailukäyntien ja niitä seuraavien kehittämistoimien ja dokumentoinnin myötä.
- Seurattiin yhteistoiminnan aloittamista tai etenemistä yli 20 koulun tai päiväkodin

tapauksessa, joissa monessa kehitettiin ja testattiin aktiivisesti uusia toimintatapoja
Tavoite 3: Edistää metsien hyödyntämistä koulujen ja päiväkotien opetustoiminnassa ja tarjota koululaisille omakohtaisia luontokokemuksia.

- Selvitettiin metsän hyödyntämisen pedagogista puolta eli lähimetsässä tapahtuvaan opetukseen ja kasvatukseen liittyviä tarpeita ja toiveita osana Koulumetsäkyselyä
- Toteutettiin lähimetsän opetus- ja kasvatuskäytön kehittämiseen liittyviä koulutuksia ja laadittiin aiheesta suunnitelmia

4.1 Ekologinen kestävyys

Koulumetsät arvoonsa -hankkeessa luotu toimintamalli pitää sisällään ajatuksen, että luonnon monimuotoisuuden vaaliminen on tärkeä tavoite koulujen ja päiväkotien lähimetsissä. Tehtyjen selvityksien tuloksista ilmenee, että koulut ja päiväkodit arvostavat aitoa metsäluontoa lähellään. Esimerkiksi Espoon koulu- ja päiväkotimetsäselvityksestä ilmenee, että opettajien ja kasvattajien toiveena lähimetsien käsittelyssä on tavallisimmin varsin vähäinen hoito ja täsmätoimiin keskittyvä hoitokäytäntö.

Koulu- ja päiväkotimetsien perustaminen tukee ekologisen kestävyuden tavoitteiden toteutumista myös METSO-ohjelman näkökulmasta. Hankkeen kuluessa hahmotettiin alustavasti sitä, miten METSO-ohjelman luonnontieteelliset kriteerit esim. runsaslahopuustoisien kangasmetsän osalta ja toiminnallisen ja havainnollisen metsäluonto-opetuskohteen piirteet voisivat kytkeytyä toisiinsa (liite: Lapset ja nuoret tarvitsevat lähimetsiä myös tiivistyvissä taajamissa).

Hankkeen tuomia monimuotoisuushyötyjä pitemmällä tähtäimellä ovat varsinkin taajamametsien ja niiden luontoarvojen säilyttäminen. Suurimmat hyödyt saavutetaan todennäköisesti vasta hankkeen päättymisen jälkeen, kun paikalliset yhteistoimintaverkostot toteuttavat hankkeen suosittamia toimintatapoja. Hankkeen lopputuotteena julkaistava Koulumetsäopas palvelee osaltaan tuloksien jalkautumista.

Paikallisen yhteistoimintaverkoston syntyminen edisti monimuotoisuuden huomioon ottamista verrattuna siihen, että verkostoa ei olisi ollut. Esimerkiksi Pirkkalan Toivion koulun takametsässä, jonka omistaa UPM, hanke fasilisoi vuoropuhelua jonka tuloksena yhtiö tuli tietoiseksi koulun tarpeista ja pidättäytyi päätehakkuista kyseisessä metsässä.

Hakkeen ansiosta lähimetsien merkitys kouluille ja päiväkodeille on ollut runsaasti esillä mediassa, mikä nostaa näiden metsien arvostusta ja säilymistä tulevaisuudessa.

Kolmessa kaupungissa koulujen ja päiväkotien lähimetsät otettiin agendalle siten, että ensin asiaa selvitetään ja sitten ryhdytään sopiviin toimenpiteisiin. Ekologista kestävyyttä edistää huomattavasti esimerkiksi se, jos luontoarvoiltaan merkittäviä kaupunkimetsiä koulujen ja päiväkotien tuntumassa hoidetaan kevyemmin ja säästetään rakentamiselta. Osittain tämä tarkoittaa myös uuden rajalinjan hakemista ilmastonmuutoksen ehkäisyn nimissä tehtävän taajamien tiivistämisen ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisen välillä.

4.2 Taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys

Hankkeen taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys rakentuivat vakaalle pohjalle. Perusidea - lapset ja nuoret ulos leikkimään, liikkumaan ja oppimaan, pysyvään koulun tai päiväkodin lähimetsään, hyvän metsäluontokasvatuksen pariin – saavutti laajaa hyväksyntää, mikä näkyi hankkeen saamassa vastaanotossa monilla foorumeilla sekä mediassa. Hankkeessa tuotiin esille metsien terveysvaikutuksia lapsiin ja nuoriin, mikä on tärkeä kaupunkisuunnittelun ja kaupunkimetsien hoitoon liittyvä näkökohta.

Metsänomistajien suhtautuminen oli pääosin myönteistä. Hankkeen käynnistymisvaiheessa tulleet muutamat ärtyneet yhteydenotot on käyty läpi rahoittajan ja SYKE:ssä yhteistoimintaverkostoista vastaavan asiantuntijan kanssa ja todettiin niiden johtuneen väärinkäsityksistä tai vastaanottajan kielteisestä perusasennoitumisesta.

Hankkeeseen olivat periaatteessa kaikki tervetulleita osallistumaan, mutta käytännössä osallistumista rajoittivat liian suppeat resurssit. Koordinaattorin oli pakko rajata yhteydenpidon ja uusien aloitteiden ja yhteistyökumppaneiden määrää, mikä voitiin joskus kokea torjuntana tai haluttomuutena yhteistyöhön.

Yhteistoimintaverkoston tuoma lisäarvo oli erilaisten toimijoiden ja tarpeiden saattaminen yhteen tavalla, johon heidän omat voimavaransa eivät muuten riittäneet. Hankkeessa tunnistettiin koulujen ja päiväkotien näkökulmasta tärkeitä lähimetsiä ja pyrittiin pukemaan lasten ja nuorten sekä kasvattajien ja opettajien tarpeet sanoiksi siten, että yhteistyö kunnan teknisen- ja ympäristöpuolen tai muun maanomistajan kanssa saattoi alkaa. Hankkeen tuottama lisäarvo perustuu ajatukseen, että lasten ja nuorten hyvinvointi lisääntyy, kun tärkeitä lähimetsiä säilytetään ja kun päiväkodit ja koulut voivat osallistua niiden suunnitteluun. Uuden näkökulman omaksuminen (koulut ja päiväkodit asiakkaina, millainen on hyvä lasten metsä) saattoi olla uutta esimerkiksi kuntametsien hoitajille.

Hankkeessa tehdyt toimenpiteet monimuotoisuuden turvaamisen taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden edistämiseksi olivat viestinnällisiä (ks. kohta tiedotus) ja käytännöllisiä. Tiedonkulun lisääminen eri toimijoiden välillä tapahtui lomakekyselyiden ja kilpailun avulla. Myös medianäkyvyyden kautta lisättiin tiedonkulkua. Yhteistyötä toimijoiden välillä lisättiin vierailukäynneillä päiväkoteihin ja kouluihin, joissa pilotoitiin koulumetsäkonseptin toimintamalleja. Yhteistyötä lisättiin myös kaupunkipilottien avulla kaupungin virastojen välillä sekä koulujen ja päiväkotien suuntaan.

Koulumetsäkyselyyn vastanneet koulut ja päiväkodit, joiden henkilökuntaan ehdittiin ottaa yhteyttä henkilökohtaisesti hyötyivät toiminnasta. Kuulolla olleet kunnat hyötyivät hankkeesta saamalla mahdollisuuden käyttää uutta työkalua.

4.3 Innovaatiot ja yhteistoimintamalli

Hankkeessa kehitelty kyselytyökalu, koulumetsäkonsepti ja yhteistoimintamalli on otettu innostuneesti vastaan monilla foorumeilla.

Koulumetsäkoordinaattori rekrytoi useita opinnäytetyön tekijöitä ja ohjasi työtä alkuun. Niinpä Koulumetsät arvoonsa -hankkeen puitteissa on valmistunut tai valmisteilla useita opinnäytetöitä, joista osa sisältää myös hankkeen innovaatioiden ja yhteistoimintamallin merkittävyyden arviointia.

- Kati Liimatta: *Koulumetsät opetuksessa*. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto, matemaattis-luonnontieteellinen tdk, Geotieteiden ja maantieteen laitos. 2013
Luettavissa [HELDA-sivustolla](#)
- Nina Rossi: [Matinlahden koulun luontokasvatuksen ja ulkona oppimisen suunnitelma, oppimisympäristönä Rantametsä \(pdf, 1,3 MT\)](#)
Ympäristökasvatussuunnitelma, Suomen ympäristöopisto SYKLI. 2013
- Mirva Talusen: "*Ei tää oo mikään hajuton ja mauton tieteellinen prosessi*" - *Yhteistoimintaverkoston luominen Koulumetsät arvoonsa -hankkeessa*. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto, Johtamiskorkeakoulu/ympäristöpolitiikka ja aluetiede. 2013
- Salme Muurikka: *Vuoksenniskan metsäluontopolku*.
Ympäristökasvatussuunnitelma, Suomen ympäristöopisto SYKLI. 2013
- Mikko Lehikoinen: *Espoon koulu- ja päiväkotimetsäselvitykseen pohjautuva pro gradu -työ*. Helsingin yliopisto, matemaattis-luonnontieteellinen tdk, Geotieteiden ja maantieteen laitos. Valmistuu 2014.
- Jenny-Maria Bergman: *Helsingin koulumetsäkyselyyn pohjautuva pro gradu -työ*. Helsingin yliopisto, Bio- ja ympäristötieteellinen tdk, Ympäristötieteiden laitos. Valmistuu 2015.
- Tämä metsä on meille tärkeä -kilpailun sadon jalostaminen tehtävävinkeiksi. Opinnäytetyö (opettaja työnsä tutkijana) Kaisa Torppa, HY. Valmistuu keväällä 2014

4.4 Kehitys-, resurssi- ja tutkimustarpeet tulevaisuudessa

Hankkeelle jatkolle olisi kysyntää. Hankkeen tulosten syventämiseksi ja jalkauttamiseksi vuoden verran pitempi toiminta olisi ollut suureksi hyödyksi. Hankkeen jatkotyötarpeita on taulukossa palasteltu teemoittain sekä luodaten mahdollisuuksia hankkeistamiseen ja yhteistyökumppaneihin. Taulukossa on esitetty myös tiedossa olevia, Koulumetsät arvoonsa -hankkeesta poikineita jatkotoimenpiteitä, joilla on näköpiirissä toteuttaja ja mahdollisesti myös resurssit.

Kehittämis- tai tutkimuskohde	Toimintamuoto ja resurssitarve
Opettajien/kasvattajien koulutus Koulumetsän perustamiseen, kehittämiseen ja pedagogisiin taitoihin	"Koulumetsään oppimaan"-koulutushankkeen suunnitelmaluonnos <ul style="list-style-type: none"> SLL, SYKLI, kaupunkipilotit Helsinki ja Espoo OPH oppimiympäristörahoitus syksy 2014
Koulumetsän arvonimen kehittäminen	SLL+yhteistyökumppanit. Rahoitusmahdollisuudet epäselvät - projekti + jatkuva toiminta?
Lahden kaupunkipilotin jatkotoimet - päiväkotimetsien tunnistaminen ja tunnustaminen	Päiväkotien tunnistamisen lähimetsien ja niiden toimintamahdollisuuksien vieminen kaupungin paikkatietojärjestelmään <ul style="list-style-type: none"> Lahden ympäristöpalvelut 2014
Espoon koulu- ja päiväkotimetsätyön jatkaminen	Espoon ympäristökeskus, Villa Elfvikin luontotalo <ul style="list-style-type: none"> jatkotoimien suunnittelu ja toteutus yhdessä Espoon virastojen kanssa mahdollisesti yhteistyökumppaneita
Helsingin koulumetsäkyselyn koulukohtaisten vastauksien hyödyntäminen (42 koulua)	Helsingin koulumetsätyö <ul style="list-style-type: none"> SLL, Helsingin kaupunki / opetusvirasto, ympäristökeskus, rakennusvirasto, ympäristökeskus resurssit epäselvät
Rinnakkaistarkastelu: Metsän opetus- ja kasvatuservojen (hankkeen pohjalta) ja METSO-arvot (luonnontieteelliset kriteerit)	Pilottikohteissa esim. Kaarina, Kotimäen koulu <ul style="list-style-type: none"> tekijä, resurssit? Tutkimushanke <ul style="list-style-type: none"> SYKE tms. METSO-tutkimusvaroin
Koulumetsät arvoonsa - yhteistoimintaverkoston ylläpito ja osaamisen jakaminen ja edelleen kehittäminen	Koulumetsien liittäminen järjestöjen ympäristökasvatus/metsätyöhön <ul style="list-style-type: none"> SLL, muut järjestöt resurssit epäselvät
Koulumetsäoppaan jalkauttaminen	Koulumetsäoppaan printtiversio <ul style="list-style-type: none"> SLL - ELY-keskusten ymp.kasvatusraha syksy 2014 Koulutustilaisuus <ul style="list-style-type: none"> SLL ympäristökasvatustoimikunta syksy 2014 Konsultaatiopalvelu kouluille ja päiväkodeille

	<ul style="list-style-type: none"> SLL, resussit epäselvät
Alueelliset koulu- ja päiväkotimetsähankkeet	Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri <ul style="list-style-type: none"> ELY-keskusten ympäristökasvatusraha haettu
Kuntakohtaiset kyselyt kiinnostuneille kunnille/kaupungeille	SLL <ul style="list-style-type: none"> Mahdollisuus tuotteistamiseen
Vihreä Lippu -ohjelman METSÄ-teeman rakentaminen	Suomen ympäristökasvatuksen seura, SLL <ul style="list-style-type: none"> hankerahoitus 3-4 kk, 2015-
Luonnon monimuotoisuus lähimetsässä -koulutukset opettajille/kasvattajille	SLL+koulutusorganisaatio <ul style="list-style-type: none"> valmiit yhteistyökumppanit pilottikohteissa resurssit?
Koulumetsä-teemaiset koulutukset kunnan viranhaltijoille	Muoto? <ul style="list-style-type: none"> SLL+Kuntaliitto?
Hankkeen vaikuttavuuden arviointi	Arviointikysely osallistujille hankkeen päätyttyä tai myöhemmin <ul style="list-style-type: none"> opinnäyte tms, esim. koordinaattori

5. Tiedotus

Hankkeelle laadittiin viestintäsuunnitelma, jossa ydinviestit ja viestintäkanavat määriteltiin. Hankkeen ydinviesti oli:

Säilytetään metsäluontoa päiväkotien ja koulujen lähellä lasten ja nuorten luontosuhteen ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Viestintäsuunnitelmassa hankkeen avainviesteiksi määriteltiin:

- Koulujen ja päiväkotien läheiset metsät ovat lasten ja nuorten kannalta tärkeitä oppimis-, liikunta- ja leikkiympäristöjä.*
- Lapet ja nuoret tarvitsevat lähiluontoa kehon ja mielen normaaliin kehitykseen.*
- Oppimistulokset paranevat, kun lapset ja nuoret pääsevät ulos oppimaan. Melkein kaikkien aineiden oppitunteja voi pitää ulkona.*
- Taajamametsistä, joita koulujen ja päiväkotien lähimetsät useimmiten ovat, löytyy paljon luontoarvoiltaan rikkaita alueita. Taajamametsät ovat usein kuntien omistuksessa ja palvelevat kaikkien kuntalaisten virkistytymistä.*
- Koulujen ja päiväkotien läheisyydessä sijaitseva metsäluonto tulee säilyttää lasten ja nuorten luontoelämyksiä varten.*

- *Rakennettu puisto tai voimakkaasti harvennettu puistometsä eivät korvaa alkuperäistä metsäluontoa.*
- *Koulumetsähanke synnyttää yhteistyötä koulujen ja päiväkotien sekä maanomistajien välille, tarkoituksena turvata lähimetsän pysyvyys. Lasten ja nuorten näkökulma ja tarpeet tulee huomioida suunnitelmissa.*

Hankkeesta tiedotettiin verkkosivuilla, lehdistötiedotteissa, kirjoittamalla artikkeleita lehtiin sekä pitämällä esityksiä ja työpajoja tapahtumissa.

Hankkeen verkkosivut julkaistiin keväällä osoitteessa www.sll.fi/koulumetsa ja ne sisältävät koulumetsäkonseptin ja hankkeen toimenpiteiden ja välitulosten esittelyä. Sivustoa päivitettiin hankkeen edetessä.

Hanke ei julkaissut esittelymateriaalia printtinä, vaan aineistot kuten esitteet ja diasarjat jaettiin verkossa ja niistä tuotettiin päivitettyjä printtiversiona kutakin tilaisuutta varten erikseen. Käytössä oli yhden liuskan pituinen hankkeen perusesite ja *Tärkeä lähimetsä Koulumetsäksi* -esite. Lisäksi jaettiin tilanteen mukaan SLL:n hankkeen yhteistyökumppanien olevaa metsäluontoaiheista materiaalia (Kuntametsäesite, Metsämörri, Kevätseuranta yms.).

KuntaMETSO-tiedotusta varten laadittiin SYKE:n käyttöön *Koulumetsiä ja päiväkotimetsiä meidän kuntaan* -esite, jonka SYKE/YM jakelevat keväällä 2014.

Poikkeuksen tekee yhteistyössä Luonto-Liiton kanssa toteutettu SIEPPO-lehden Lähimetsä-teemanumero (Liite 12: Sieppo 5/2012), johon koordinaattori mm.ideoi tehtäviä kuten lähimetsän kartan ja kirjoitti jutun *Mennään metsään oppimaan*. Hankkeen käyttöön otettiin lähimetsänumerosta 1000 kpl ylipainos.

Valtakunnallisia SLL:n lehdistötiedotteita Koulumetsät arvoonsa -hankkeesta julkaistiin neljä, minkä lisäksi erillisrahoitteinen *Tämä metsä on meille tärkeä* -kilpailu kytkettiin osaksi hankkeen viestintää (liite 13: mediatiedotteet):

- *Koulumetsien etsintä käynnistyy 23.5.2012*
- *Suomen luonnonsuojeluliitto kartoittaa koulujen ja päiväkotien lähimetsien opetus- ja kasvatuskäyttöä 9.8.2012*
- *Koulut ja päiväkodit arvostavat metsäluontoa lähellään 30.11.2012*
- *Helsinki, Espoo ja Lahti kehittävät koulumetsiään Luonnonsuojeluliiton kanssa 12.9.2013*
- *Kilpailun tiedotteet: Lähimetsäkilpailu jatkuu lokakuun ajan 9.10.2012 ja Lähimetsäkilpailu innosti oppilaitoksia 11.12.2012*

Lehtijuttuja paikallisissa, alueellisissa ja valtakunnallisessa mediassa julkaistiin tavoitteiden mukaisesti halutuissa medioissa lehdistötiedotteiden perusteella, joista yhdeksän huomattavinta mainittakoon (liite 14: merkittävimmät lehtikirjoitukset mediassa):

- *Juuri NYT: Koulumetsät arvoonsa.* Opettaja-lehti 32/2012
- *Lapset metsässä. Koulumetsä on monen toimijan yhteistyötä.* Kuntalehti 14.2012
- *Koulumetsä on luokkahuoneen lisäsiipi.* Helsingin Sanomat 30.11.
- *Lähimetsät lasten retkien kohteina.* YLE1 Metsäradio 7.1.2013 (radiohaastattelu)
- *Metsä on luokkahuone ilman seiniä.* Turun Sanomat 16.3.2013
- *Koulujen lähimetsiä pitää vaalia.* Turun Sanomien pääkirjoitus 18.3.2013
- *"Jos metsä lähtisi, ei olisi kiva tulla kouluun".* Aamulehti 25.4.2013
- *Lasten retkipaikkaa ei enää ole.* Etelä-Suomen Sanomat 3.5.2013
- *Metsä huijaa vekarat oppimaan.* Helsingin Sanomat 15.1.2014
- *Lähimetsät tärkeitä Espoon päiväkodeille.* Länsiväylä 15.1.2014.

Lisäksi laadittiin artikkeleita SLL:n ja hankkeen yhteistyökumppaneiden lehtiin sekä joihinkin erikoismedioihin. Kirjoittaja mainittu, jos muu kuin koordinaattori (liite 15: artikkeleita omissa ja yhteistyökumppaneiden medioissa)

- *Koululle oma metsä?* Natura 1/2012 (Sini Eräjää)
- *Voisiko koululla olla oma lähimetsä.* SLL:n jäsenkirje 1/2012 (Sini Eräjää)
- *Luonnonsuojeluliitto lähtee etsimään kouluille omia metsiä.* Luonnonsuojelija 1/2012 (Tarja Heikkonen)
- *Koulumetsäkysely: Koulujen ja päiväkotien lähimetsät useimmiten kuntien omistamia.* Luonnonsuojelija 5/2012
- *"Metsä on meidän seinämme ja taivas kattomme"* Luonnonsuojelija 1/2013 (Tiina Vanhatalo)
- *Tärkeä lähimetsä koulumetsäksi.* Ympäristökasvatus -verkkolehti 1/2013
- *Metsä on paras luokkahuone.* Luonnonsuojelija 6/2013
- *Lapset ja nuoret tarvitsevat lähimetsiä myös tiivistyissä taajamissa.* Ympäristö ja terveys 8:2013
- lisäksi nettiversioiden facebook- linkkauksia "1001 tapaa tykätä metsästä"
- Espoon näyttelyyn ja kyselyyn liittyvät lehtijutut: Espoon kaupungin (henkilöstö)lehti Wieteri 2/2013 ja Länsiväylä

6. Loppuraportin tiivistelmä

Koulumetsät arvoonsa - yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta -hanke toteutettiin vuosina 2012-2013 Suomen luonnonsuojeluliiton (SLL) koordinoimana.

Yhteistyökumppaneita olivat Kuntaliitto, Suomen Ympäristökasvatuksen Seura, Luonto-Liitto, Biologian ja maantieteen opettajien liitto sekä Suomen Latu, sekä ohjausryhmään liittynyt metsätalouden kehittämiskeskus Tapio. Hankkeen edetessä yhteistyöhön liittyi kouluja, päiväkoteja, kaupunkeja, maanomistajia sekä alan asiantuntijatahoja.

Hanke toteutettiin Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) yhteistoimintaverkostohankkeena. Maa- ja metsätalousministeriö rahoitti kaksivuotista hanketta yhteensä 74 000 eurolla METSO-ohjelman varoista. Koulumetsät arvoonsa -hankkeen rinnalla SLL toteutti erillishankkeena Tämä metsä on meille tärkeä -kilpailun Ekokemin rahoituksella.

Hankkeen tarkoituksena oli turvata koulujen ja päiväkotien lähimetsiä, joilla on ympäristökasvatuksen kannalta merkittäviä sosiaalisia arvoja sekä luonto- ja virkistysarvoja. Koulutuksen ja kasvatuksen kannalta arvokkaita metsiä tunnistettiin ja edistettiin niiden huomiointia suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Koulumetsät arvoonsa -hankkeessa oli useita toimintamuotoja. Valtakunnallinen Koulumetsäkysely selvitti koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöä ja tilannetta sekä kiinnostusta toimia pilottikohteena. Valtakunnalliseen kyselyyn tuli yli 70 vastausta eri puolilta Suomea. Vastauksista ilmeni, että koulut ja päiväkodit arvostavat aitoa metsäluontoa lähellään. Tämä metsä on meille tärkeä -kilpailu kokosi kouluista ja päiväkodeista teoksia, joissa esitellään lasten ja nuorten näkökulmaa tärkeään lähimetsään. Pilottikouluissa ja -päiväkodeissa kehitettiin koulumetsäkonseptia opettajien ja kasvattajien, maanomistajien ja Suomen luonnonsuojeluliiton yhteistyönä. Tärkeän lähimetsän turvaamisen sekä opetus- ja kasvatuskäytön kehittämiseen löydettiin useita keinoja.

Kaupunkipiloteissa (Lahti, Helsinki, Espoo) koulujen ja päiväkotien selvitettiin tärkeitä lähimetsiä kaupunkikohtaisesti ja ideoitiin jatkotoimia eri virastoissa. Lahdessa haettiin työtapoja päiväkotien lähimetsien turvaamiseksi. Helsingissä ja Espoossa toteutettiin omat selvitykset koulujen ja päiväkotien lähimetsistä hankkeessa luodun kyselytyökalun avulla. Espoon koulu- ja päiväkotimetsäselvitykseen liitettiin karttaosoitustyökalu, jolla metsien sijainti vietiin kaupungin paikkatietojärjestelmään. Kaupunkikohtaisten kyselyjen vastausprosentti oli hyvä ja ne tuottivat yksityiskohtaista tietoa koulujen ja päiväkotien tarpeista, toiveista ja huolista liittyen metsänhoitoon, kaavoitukseen ja ympäristökasvatuksen kehittämiseen.

Hanke koulutti opettajia ja kasvattajia koulumetsäteemasta. Pilottikoulujen lähimetsissä järjestettiin ulkona opettamisen koulutusta opettajille. Kaupunkipiloteissa järjestettiin työpajoja, joissa opettajat ja kasvattajat pohtivat lähimetsän käyttöä, tutustuivat lähimetsään kartalla ja kaupungin suunnitelmissa sekä ideoivat tapoja, joilla lapset ja nuoret voisivat tuoda esille metsän merkitystä omalta kannaltaan.

Hanke onnistui herättämään runsaasti julkista keskustelua siitä, miten tärkeitä oppimisympäristöjä sekä leikki- ja liikuntapaikkoja lähimetsät ovat kouluille ja

päiväkodeille. Hanke pääsi suuren yleisön tietoisuuden valtakunnan ja maakunnan medioissa julkaistujen artikkelien kautta.

Hankkeessa kehitetyn koulumetsäkonseptin mukaan Koulumetsä on koulua tai päiväkotia lähellä oleva pysyvä metsäluontokohde, joka sopii lasten ja nuorten opetuksen, kasvatuksen ja virkistykseen tarpeisiin. Ulkona oppiminen aineesta tai aiheesta riippumatta sekä metsäluonnon monimuotoisuuden vaaliminen ovat tärkeitä tavoitteita.

Konseptin jalkauttamista ja edelleen kehittämistä varten määriteltiin jatkotyötarpeita liityen koulutukseen (ulkona opettaminen, metsäluonnon monimuotoisuus, koulun tai päiväkodin osallistuminen), yhteistoimintaverkostojen työn jatkamiseen (koulu- ja päiväkotipilotit, kaupunkipilotit) sekä tutkimukseen (METSÖ-arvojen sekä hankkeessa identifioitujen opetus- ja kasvatuservojen yhteistarkastelu).

Hankkeen tuloksia koottiin opaskirjaan "Koulumetsät arvoonsa - opas koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen". Opas on suunnattu opettajille ja kasvattajille. Se sopii myös kaupunkisuunnittelun, luonnonhoidon sekä opetus- ja sivistystoimen käyttöön yhteistoiminnan käynnistämiseksi kunnassa. Opas julkaistaan keväällä 2014 hankkeen verkko-osoitteessa www.sll.fi/koulumetsa.

LIITTEET

Vuoden 2012 väliraportin yhteydessä toimitettu:

- LIITE 1 Työpanos eriteltynä henkilötyökuukausittain
- LIITE 2 Työsuunnitelma 2012
- LIITE 3 Viestintäsuunnitelma 2012
- LIITE 4 Verkoston yhteistoimintamalli
- LIITE 5 Ohjausryhmä
- LIITE 6 Koulumetsäkysely 2012
- LIITE 7 Neuvottelut kaupunkien edustajien kanssa (2 kpl)
- LIITE 8 Vuoden 2013 työsuunnitelma
- LIITE 9 Muistiot kohdekäynneistä 2012 (8 kpl)
- LIITE 10 ”Tärkeä lähimetsä Koulumetsäksi”-pilotointisuunnitelma
- LIITE 11 ”Tärkeä lähimetsä Koulumetsäksi” -esite
- LIITE 12 Sieppo 5/2012
- LIITE 13 Mediatiedotteet (5 kpl)
- LIITE 14 Merkittävimmät lehtikirjoitukset mediassa 2012
- LIITE 15 Artikkeleita omissa ja yhteistyökumppaneiden medioissa 2012
- LIITE 16 Suomen luonnonsuojeluliiton syyspäivien Koulumetsä-työpajan raportti
- LIITE 17 Hankkeen lyhyt esite

Vuoden 2013 toimintaa koskevat, loppuraporttiin liitettävät

- LIITE Muistiot kohdekäynneistä 2013
- LIITE Ounasvaarakyselyn 2013 aineistoa
- LIITE Lahden kaupungin palaverimuistiot
- LIITE Helsingin kaupungin palaverimuistiot
- LIITE Espoon kaupungin palaverimuistiot
- LIITE Koulutuksien ohjelmat
- LIITE Palautteet koulutuksista

LIITE Helsingin Koulumetsäkyselyn 2013 raportti sivulla
<http://www.sll.fi/mita-me-teemme/ymparistokasvatus/koulumetsat/kaupunkipilotit>

LIITE Espoon koulu- ja päiväkotimetsäkyselyn 2013 tulokset
ohjelma, diaesitys ja kartta 14.1.2014 sivulla
http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Ymparisto_ja_luonto/Hankkeet

LIITE Merkittävimmät lehtikirjoitukset mediassa, sekä artikkeleita omissa ja
yhteistyökumppaneiden medioissa 2013
sivulla <http://www.sll.fi/mita-me-teemme/ymparistokasvatus/koulumetsat/tiedotus>